

Grammatisk mini-encyklopædi

Ved Sten Stenbæk
Fjerritslev Gymnasium

Mini-encyklopædien er bygget alfabetisk op. Der er 3 måder at orientere sig: 1. Du kan bruge alfabet-bjælken herover 2. Du kan også trykke ctrl+b for at lave frisøgning på siden 3. Du kan scrolle med musen.

A

Absolut Absolutte konstruktioner er konstruktioner uden finit verbum. På latin er absolutte konstruktioner (absolut ablativ) meget almindelige. På dansk findes de sjældent, men dog undertiden, især i ældre sprog. På engelsk anvendes absolutte konstruktioner undertiden, især som faste vendinger i fortællende sprog. (fx *First he skinned the animal and took out the entrails. This done he cut it into pieces.*) Se også **komparation**

Adjektiv: Adjektiver lægger sig til andre led, normalt substantiver og pronominer. Der er 2 måder hvorpå et adjektiv kan være knyttet til et overordnet led: 1. Som attributivt adjektiv 2. Som prædikativt adjektiv. Attributive adjektiver lægger sig direkte til det overordnede led fx sådan:

Eks. Hun er en **sød** pige.

Medens et prædikativt adjektiv fungerer som subjektspredikat eller objektspredikat

Eks. Pigen er **sød** (subjektspredikat)
Læreren kalder eleverne **dumme** (objektspredikat)

Nogle opererer også med betegnelsen frit prædikat eller løst omsagnsled. Det er et led hvor koblingen mellem adjektivet og det overordnede led er underforstået.

Eks. **Glad og udhvilet** vågnede han næste morgen.

Meningen er selvfølgelig at da han vågnede næste morgen, var han glad og udhvilet.

Når man oversætter til fremmesprog, er det vigtigt at skelne mellem adjektiver og adverbier. Hvis du er i tvivl, så check om det pågældende ord står prædikativt eller attributivt. Hvis ingen af delene giver mening, er det sandsynligvis et adverbium. At skelne mellem attributive og prædikative adjektiver er vigtigt på engelsk, hvor en række adjektiver kun kan være enten det ene eller det andet, fx *drunk* (prædikativt) og *drunken* (attributivt). Se også **ordklasser**.

Adverbium: Adverbier kan være både temmelig fast og ret løst knyttet til andre led eller hele sætningen. De kan knytte sig til verber, adjektiver, adverbier og hele sætninger.

Adverbier siger noget om **tid, sted, måde, grad** eller noget om **hele sætningen**.

Eks. Tid: Han kommer **snart**
Sted: Hun bor **hjemme**
Måde: Hun lo **hjerteligt**
Grad: Peter er **meget** klog
Hel sætning: **Måske** ses vi

Mange adjektiver kan omdannes til adverbier ved at tilføje -t.

Eks. En smuk sang → hun synger smukt

Ved gradsadverbier vælger man selv om man ønsker at tilføje -t ved adverbiumsdannelse.

Det var **rigtig(t)** godt.

Se også **ordklasser**.

Akkusativ med infinitiv (se **nexus**)

Analyse: Sætningsanalyse er en opløsning af en helsætning i dens forskellige sætningsled. Sætningsanalyse beskæftiger sig ikke nødvendigvis med ordklasser. Se **syntaks**.

Artikel (kendeord) På danske findes der følgende artikler :

Ubestemt fælleskøn :	en	en dreng
Ubestemt intetkøn:	et	et hus
Bestemt fælleskøn	-en	drengen
Bestemt intetkøn	-et	huset
Bestemt pluralis	-ene	drengene, husene

(Efterstillet artikel er et specielt dansk fænomen og er ikke særligt almindeligt blandt verdens sprog)

Når der knytter sig et adjektiv til et bestemt substantiv, anvendes i stedet for den bestemte form af artiklen afsvækkede former af de demonstrative pronomener.

Bestemt fælleskøn	den	den store dreng
Bestemt intetkøn	det	det store hus
Bestemt pluralis	de	de store drenge,

de store huse

Om *den*, *det* og *de* skal opfattes som foranstillet bestemt artikel eller som demonstrativt pronomener, afgøres lettest ved at oversætte til engelsk. Hvis *den*, *det* el. *de* oversættes med *the* er det artikel (kendeord), men hvis de oversættes med

that, those, this el. *these*, er der tale om demonstrativt pronomen (påpegende stedord).

Ikke alle sprog har artikler. Latin og fx swahili har ikke artikel.

Attributiv, se **adjektiver**

B

Bindeord, se **konjunktioner** og **ordklasser**

Biord, se **adverbium** og **ordklasser**

Bisætning (ledsætning) se **sætning**

C

D

Dativobjekt, se **syntaks**

Diatese: Aktiv kaldes den form af verbet der anvendes når subjektet udfører eller udførte en handling.

Eks. Hunden **spiser** maden
 Hunden **spiste** maden

Passiv kaldes den form af verbet der anvendes når objektet gøres til subjekt, dvs. at subjektet i en passiv sætning er genstand for handlingen, - der foretages noget med subjektet.

Eks. Maden **bliver spist** af hunden
 Maden **spises** af hunden
 Maden **blev spist** af hunden
 Maden **spistes** af hunden

På dansk dannes passiv i præsens og imperfektum på 2 måder: (1) ved at tilføje -s til verbets grundform, (2) ved omskrivning med *blive* + perfektum participium af verbet.. I perfektum og pluskvamperfektum dannes passiv altid vha. *at være* + *blevet*.

Eks Hunden har spist maden → Maden **er blevet** spist af hunden

For at omskrive en sætning fra aktiv til passiv kan du anvende følgende model (N står for substantivisk størrelse, pp for perfektum participium):

$$N_1 + (\text{verbum} + \text{tid}) + N_2 \rightarrow N_2 + (\text{blive} + \text{tid}) + (\text{verbum} + \text{pp}) + \text{af} + N_1$$

Kunderne roste betjeningen → Betjeningen blev rost af kunderne

E

Egennavn (proprium) se **ordklasser**

Ejefald (genitiv) se **kasus**

F

Finit, se **infininit**

Forholdsord (præposition) se **præposition**

Formlære (morfologi) se **morfologi**

G

Genstandsled (akkusativ objekt) se **syntaks**

Gradbøjning se **komparation**

H

Handleform (aktiv) se **aktiv**

Hankøn (maskulinum) se **køn**

Helsætning se **sætning**

Henførende (relativ) se **relativsætning**

Hensigtsbisætning (final sætning) se **sætning**

Hensynsfald (dativ) se **kasus** og **syntaks**

Hensynsled (dativobjekt) se **syntaks**

Hovedsætning se **sætning**

Hunkøn (femininum) se **køn**

Hypotakse (underordning) se **konjunktioner**

I

Infininit: Verbernes former kan opdeles på flere forskellige ledder. En praktisk inddeling er at skelne mellem finitte (sætningsdannende) og infinitte (ikke-sætningsdannende) former. De finitte former er altså de former der kan stå som verballed i en sætning, og som knytter sig til et subjekt (evt. et underforstået subjekt). Finitte former står i tid. Infinitte former kan ikke alene være verballed. På dansk er de infinitte former

følgende: infinitiv, præsens participium og perfektum participium. På latin findes derudover: futurum participium, 1 og 2 supinum, gerundium og gerundiv.

Infinitiv: (navnemåde) fx (at) spise, (at) være, (at) kommunikere

Intetkøn (neutrum) se **køn**

Intransitiv se **transitiv**

Inversion (omvendt ordstilling) se **omvendt ordstilling**

J

K

Kardinaltal (=mængdetal, se **ordklasser**)

Kasus (fald) Kasus er den betegnelse man anvender for de bøjningsformer som en række såkaldte syntetiske sprog anvender til at angive grammatiske sammenhænge. De indoeuropæiske sprog var oprindeligt alle kassusprog, men hos de fleste af dem er langt de fleste kassusbøjninger forsvundet. De slaviske sprog anvender stadig i udbredt grad kasus, ligesom kasus også findes i tysk.

Latin er det kassusprog som traditionelt læses i gymnasiet. Latin har 6 kasus som angivet nedenfor

BETEGNELSE	DANSK BETEGN.	ANVENDELSE
NOMINATIV	NÆVNEFALD	Subjekt og subjektsprædikat
VOKATIV	TILTALEFALD	Tiltale
AKKUSATIV	GENSTANDSFALD	Akkusativobjekt, styrelse for præp.
GENITIV	EJEFALD	Knytter ordet til et substantiv
DATIV	HENSYNSFALD	Dativobjekt (hensynsled)
ABLATIV	?	Fjernelse, middel, sted

Det anbefales kraftigt kun at anvende de latinske betegnelser
Kassusprog adskiller sig fra positionssprog ved at ordstillingen i den enkelte sætning ofte er underordnet.

På dansk findes der i substantiverne kun to kasus: nominativ og genitiv. Genitiv dannes ved at tilføje -s til ordet efter de øvrige bøjningsendelser:

Betegnelse	sing. ubestemt	sing. bestemt	plu. ubestemt	plu. bestemt
NOMINATIV	kat	katten	katte	kattene
GENITIV	kats	kattens	kattes	kattenes

På dansk findes der rester af andre kasus i visse pronominer, fx de personlige pronominer.

NOMINATIV	Jeg	Du
AKKUSATIV	Mig	Dig
GENITIV	Min	Din

Også på dansk angiver kasus grammatiske sammenhænge. Der er jo stor forskel på (1) *Du* elsker Peter og (2) *Dig* elsker Peter.

Kendeord (artikel) se [ordklasser](#)

Komma På dansk finder der i dag kun et sæt kommaregler, som er identisk med hvad der traditionelt er blevet kaldt grammatisk el. gammelt komma, men som dog inkorporerer, som en mulighed, træk af Nyt Komma. For en mere udtømmende redegørelse for dansk kommatering henvises til www.almensprogforstaaelse.dk/dokumenter/kommaregler.htm

Komparation (gradbøjning) De fleste adjektiver kan kompareres (gradbøjes). Der findes 3 grader:

1. **Positiv** (grundformen el. 1. grad, fx *sød*)
2. **Komparativ** (2. grad, der tilføjes *-ere* el. *-re*, fx *sødere*)
3. **Superlativ** (3. grad, der tilføjes *-est* el. *-st*, fx *sødest*)

Positiv er grundformen. Komparativ udtrykker en højere grad. Superlativ udtrykker den højeste grad. **Absolut komparativ** udtrykker ikke en sammenligning, men angiver en forholdsvis høj grad. (fx en yngre mand, en bedre middag). Absolut komparativ findes ikke på engelsk. **Absolut superlativ** udtrykker heller ikke en sammenligning, men blot en meget høj grad. (Findes på dansk i 'fedest').

Konjunktion (bindeord) er ord der forbinder ord, led eller sætninger. Der er to slags (1) sideordningskonjunktioner og (2) underordningskonjunktioner. Sideordning kaldes undertiden **paratakse** og underordning **hypotakse**.

Sideordningskonjunktioner forbinder led eller sætninger af samme slags eller værdi, fx to hovedsætninger, to verber eller to substantiver.

Eks. Han spiller tennis, **og** hun læser i en bog (2 hovedsætninger)
Han spiller tennis **og** går til fodbold (2 verber)

Underordningskonjunktioner underordner ledsætninger under hovedsætninger (hovedsætning) eller andre ledsætninger. Der findes mange forskellige slags underordningskonjunktioner, som inddeles i forskellige grupper efter brug og betydning. Se også **ordklasser** og **sætninger**.

Konjunktiv (forestillende måde) bruges om verbalformer der forholder sig irreelt til virkeligheden, altså til at angive ting der måske vil finde sted. kunne finde sted eller burde finde sted. Et sætning som fx: Hvis han havde ringet hjem, ville han kunne have fortælle sin kone at han blev forsinket. Sådant en sætning vil på latin og tysk stå i konjunktiv.

Kopula bruges om verber der tager subjektspredikat (kopulative verber). Kopula fungerer som en slags lighedstegn (eller ulighedstegn). Det mest almindelige kopula er verbet 'at være', men også verber som 'forekommer', 'synes', 'ligner' og 'bliver' er kopula. Se også subjektspredikat under **syntaks** og **transitiv**.

Kort tillægsmåde (perfektum participium) se **participium**.

Kryds og bolle se **syntaks**

Køn Mange sprog har køn. De indoeuropæiske sprog havde oprindeligt, ligesom latin, 3 køn: maskulinum (hankøn), femininum (hunkøn) og neutrum (intetkøn). Tysk har stadig disse tre køn. På engelsk fandtes der også engang køn, men det forsvandt allerede i middelalderen. På dansk har vi stadig 2 køn: Fælleskøn (som er maskulinum og femininum der er vokset sammen) og intetkøn (det oprindelige neutrum). På fx italiensk er maskulinum og neutrum groet sammen til ét køn, mens femininum er bevaret. Der er meget ringe sammenhæng mellem køn og betydning. Et ords køn er bestemt først og fremmest af ordets historie snarere end af dets betydning.

Vi tænker ofte på køn som næsten naturgivet, men en lang række ikke-indoeuropæiske sprog har ikke køn i vores forstand, men deler alligevel ord op i klasser hvortil der knytter sig helt bestemte kendeord (artikler) og bøjningsformer af fx både adjektiver og verber.

L

Ledsætning (bisætning) se **sætning**

Lideform (passiv) se **diatese**

M

Morfologi (formlære): er læren om de forskellige ordklassers grammatiske former. At det fx på dansk hedder: *et hus, huset, huse, husene* og *skrive, skrev, skrevet* er eksempler på morfologi. Dette web-sted indeholder også en enkel latinsk morfologi.

N

Navnemåde (infinitiv) se [verbum](#)

Navneord (substantiv) se [ordklasser](#)

Nexus: er det forhold der eksisterer mellem et subjekt og dets verballed. I sætningen 'Hunden bider' er forholdet mellem 'Hunden' og 'bider' en neksus. Man anvender også betegnelsen nexus om de tilfælde hvor der er tale om logisk subjekt og verbum. I sætningen '

Jeg så hende komme'

er der således to nexus: 'jeg så' og 'hende komme'.

På latin anvendes denne sidste konstruktion meget. En sådan sekundær nexus kaldes **akkusativ med infinitiv**.

Numeralier (talord) se [ordklasser](#)

O

Omvendt ordstilling (inversion): betyder at verballeddet i en given sætning kommer før subjektet. På dansk er inversion meget almindeligt da dansk konstrueres med omvendt ordstilling hvis sætningen ikke begynder med subjektet. Et hvilket som helst ord eller udtryk (bortset fra konjunktioner) først i sætningen, undertiden kaldet forfeltet, forårsager på dansk inversion.

Eks. Petersen skal have gæster i morgen (ikke inversion)

I morgen skal Petersen have gæster (inversion)

Jeg kommer nu (ikke inversion)

Nu kommer jeg (inversion)

På engelsk er der kun meget sjældent inversion (kun hvis sætningen indledes med et begrænsende eller et benægtende udtryk. Se din engelske grammatik under ordstilling.) Dette giver anledning til mange ordstillingsfejl når danskere skal skrive engelsk.

Ordføjning (syntaks) se [syntaks](#)

Ordklasser: Ord inddeles i ordklasser efter sætningsfunktion. Herunder finder du en skematisk oversigt over de forskellige ordklasser.

<u>Betegnelse</u>	<u>Hjælp til bestemmelse</u>	<u>Eksempler</u>
<u>VERBUM</u> (udsagnsord)	Prøv at sætte 'at' eller 'jeg' foran ordet.	gå, leve, antage, blev, programmere, løbe
<u>SUBSTANTIV</u> (navneord)	Prøv at sætte 'en' eller 'et' foran ordet eller bag ved ordet. Kan det sættes i pluralis?	Hus, bil, have, eksamen, informationsteknologi, hest,
<u>PROPRIUM</u> (egennavn)	Person og stednavn. Skrives med stort i en tekst. Underafdeling af substantiver	London, Peter, Trofast, Ålborg
<u>ADJEKTIV</u> (tillægsord)	Knyttes til substantiver eller pronominer enten attributivt (direkte) eller prædikativt (som omsagnsled)	Sød, blå, spændende, skør, intelligent
<u>PRONOMEN</u> (stedord)	Står i steder for substantiver	Jeg, han, de, dette
<u>ADVERBIUM</u> (biord)	Knyttes til verber, adjektiver, andre adverbier og hele sætninger	smukt, senere, ganske, naturligvis
<u>PRÆPOSTION</u> (forholdsord)	Små ord der sættes foran en styrelse. Se mere under præposition.	Mod, fra, til, mod, under
<u>KONJUNKTION</u> (bindeord)	Binder ord og sætninger sammen.	Og, men, fordi, eftersom, da
<u>ARTIKEL</u> (kendeord)	Sættes foran eller bag et substantiv for at gøre det bestemt eller ubestemt	En hest - hesten Et substantiv - substantivet De gode nyheder The horse

TALORD (numeralier)	Angiver antal (mængdetal) eller rækkefølge (ordenstal)	2, 24, tolv <u>femte, fyrretyvende</u>
INTERJEKTION (udråbsord)	Ord er ikke indgår i grammatisk sammenhæng	Åh, av, ih, juhoo
INFINITIVSMÆRKE	<u>At (engelsk to)</u>	At (fx at læse lektier)

Ikke alle sprog har de samme ordklasser, men de ovenstående er dem vi bruger til beskrivelsen af dansk og en række andre europæiske sprog.

P

Participium (tillægsmåde): På dansk er der to slags participier (1) præsens participium (lang tillægsmåde) og (2) perfektum participium (kort tillægsmåde).

Eks. I **skrivende** stund (præsens participium)
Et flot **skrevet** brev (perfektum participium)

Som det fremgår, er præsens participium aktiv og perfektum participium passiv.
På latin er der tre participier: (1) præsens participium (2) perfektum participium og (3) futurum participium. Futurum participium er ligesom præsens participium aktivt.

Passiv (lideform) se **diatese**

Pronomen (stedord) Pronominer er ord der kan stå i stedet for andre ord. I nogle tilfælde (demonstrative pronominer) anvendes de til at påpege eller fremhæve andre ord.
Pronominer kan deles op i følgende grupper:

Personlige pronominer fx *jeg, ham, vi, dem*

Possessive pronominer (ejstedord) fx *min, hans, vores*

Refleksive pronominer (tilbagevisende stedord) *sig, sin/sit/sine*

Reciprokke pronominer (gensidigt tilbagevisende stedord) *hinanden, hverandre*

Demonstrative pronominer (påpegende stedord) fx *den, dette, begge*

Interrogative pronominer (spørgende stedord) *hvem, hvad, hvilken*

Relative pronominer (henførende stedord) *der, som, hvis*

Indefinitte pronominer (ubestemte stedord) fx *man, én, nogen*

Denne opdeling i forskellige slags pronominer er ikke nødvendigvis gældende for alle sprog, men dækker, foruden dansk, f. eks. også meget godt latin.

Propium (egennavn) se **ordklasser**

Prædikat se **syntaks** og **adjektiv**

Præpositioner (forholdsord) Præpositioner er ord der anvendes til at angive sted, middel, retning o. lign altså hvorfra, hvortil, ved hjælp af hvad osv. En klassisk måde at afgøre om et ord evt. kunne være en præposition er fluemetoden, som illustreret af tegningen herunder:

Alle de 'forhold' der kan være mellem fluen og kassen (fx Fluen er/bevæger sig over/ til/ mod/ fra/ ved/ under/ i kassen) er præpositioner. Se også ordklasser.

Præpositionsforbindelser (forholdsordsled): består af en præposition og en styrelse (subst. pron. el andre substantiviske størrelser som infinitiver og hele sætninger):

Eks: Han bor **i København**
 Lad os gå **med Peter i byen**
 Vi håber **på at bestå eksamen**
 Vi håber **på at vi består eksamen**

Præpositionsforbindelser er adverbialer. I nogle tilfælde indgår præpositionen i tæt forbindelse med et verbum:

Eks. Han ser op **til sin træner**

I sådanne tilfælde analyserer man formelt udtrykket som en præposition, men det kan argumenteres at det giver bedre mening at sige at *se op til* er verballed og *sin træner* er objekt.

Præpositionsforbindelse se **syntaks** og **præposition**.

Q

R

Relativsætning (henførende sætning) relativsætninger er sætninger indledt med et, eventuelt udeladt, relativt pronomen. Relative sætninger er ledsætninger og har adjektivisk funktion (dvs. de lægger sig til substantialer)

Relativsætninger kan deles op i to slags: 1. parentetiske relativsætninger og 2. bestemmende relativsætninger.

Parentetiske relativsætninger er karakteriseret ved at kunne udtages af den overordnede helsætning uden at denne i væsentlig grad ændrer betydning eller karakter. Den relative sætning er at betragte som et stykke ekstra information der ligger ud over den øvrige information i helsætning og ikke udgør en integreret del af

denne. En god måde at afgøre om en sætning er parentetisk eller bestemmende, er at forsøge at indsætte 'for øvrigt' i den relative bisætning. Hvis det virker naturligt er sætningen parentetisk.

Eks. Bestemmende:

Den (,) der ikke sparer, bliver aldrig rig.
Hun er glad for den ring (,) han gav hende.
Er der to (,) der står sammen, så er det de Konservative og Venstre

Parentetisk:

Præsidenten, der lige var vendt hjem fra Kina, mødte pressen i det ovale værelse
Når du kommer til byen, så besøg også kirken, som er fra det 12. årh.

Undertiden er sådanne sætninger tvetydige. Hvad betyder f. eks. denne sætning:

Eks. Bønder (,) der har alt for store grisefarme, udgør en trussel for miljøet.

Enten betyder den: Bønder har gennemgående for store grisefarme og udgør derfor en trussel (Parentetisk). Eller også betyder den: Det er kun de bønder hvis grisefarme er for store, der udgør en trussel. (Bestemmende)

Ifølge de nye kommeregler *kan* der sættes komma foran bestemmende relativsætninger. Foran parentetiske relativsætninger *skal* der sættes komma. For en mere udtømmende redegørelse for dansk kommatering henvises til www.almensprogforstaaelse.dk/dokumenter/kommaregler.htm

S

Sideordning (paratakse) se **konjunktioner**

Stedord (pronomen), se **ordklasser**

Substantiver (navneord) se **ordklasser**

Syntaks (ordføjningslære, sætningsanalyse) Syntaks kommer af græsk *syn* + *taxis* og betyder sammensætning.

Syntaks er altså læren om hvordan ordene sættes sammen. Når man skal beskrive en sætnings konstruktion, altså analysere den, bruger man betegnelsen led om sætningens bestanddele. Et led består af et eller flere ord. Herunder er der en skematisk oversigt over de led som man anvender i traditionel grammatik.

Betegnelse	Tegn	Beskrivelse	Eksempel
VERBALLED (udsagnsled)	○	Man kan sætte 'jeg', 'han' el. 'at' foran ordet.	Hunden bider

<u>SUBJEKT</u> (grundled)	×	Spørg om hvem der foretager handlingen. Prøv at sætte 'jeg' ind i stedet	Hunden bider
SUBJEKTSPRÆDIKAT (omsagnsled til grundled)	⊗	Findes ved <u>kopula, dvs. verber der fungerer som en slags lighedstegn</u>	Hunden er en labrador
OBJEKT (genstandsled)	△	Spørg ' <u>hvem/hvad</u> ' + <u>verballed + subjekt</u>	Hunden spiser maden
OBJEKTSPRÆDIKAT (omsagnsled til genstandsled)	⊠	Findes ved verber af typen 'kalde/se ud som' o. lign. Sætter lighedstegn mellem objekt og objektsprædikat	De kalder hunden Trofast
DATIVOBJEKT (hensynsled)	□	Spørg 'til hvem/hvad' + verballed + subjekt + objekt	De giver hunden mad
ADVERBIALLED (biled)	~~~~~	Angiver tid, sted, måde, grad	Hunden spiser maden hurtigt
PRÆP. FORBINDELSE (forholdsordforbindelse)	~~~~~	Er en underafdeling af adverbialled	Hunden spiser maden i haven

Kun verber kan være verballed. Substantiver, propier, pronominer, infinitiver og ledsætninger kan være subjekt, objekt, subjektsprædikat og objektsprædikat. Substantiver, propier og pronominer kan være dativobjekt. Adverbier og præpositioner + styrelse er adverbialled/adverbialer.

Tegnene i 2 kolonne er det traditionelle tegn til at sætte 'kryds og bolle'.

En sætning forsynet med kryds og bolle kan fx se sådan ud:

Måske har Louise givet hunden kattens mad i en skål

~~~~~ ○ × ○ □ △ ~~~~~

Adv. verb. subj. verb. dativ obj. akk. obj præpositionsforbindelse

Sætning: En sætning består af et eller flere ord/led der indgår i en grammatisk forbindelse. Minimumskravet til en sætning er et verballed. Fx er 'Kom!' en sætning. Men de fleste

sætninger indeholder på dansk mindst et subjekt og et verballed. I sprog hvor subjektet kan være indeholdt i verballedet (fx latin, spansk og italiensk) er sætninger bestående af kun et verballed almindelige. Der er principielt ingen øvre grænse for en sætnings længde.

Traditionelt skelner man mellem hoved- og bisætninger. I dag er det imidlertid almindeligt at bruge betegnelsen *helsætning* om en sætning der ikke er led i en anden sætning, og betegnelsen *ledsætning* om en sætning der indgår som en del af en overordnet *helsætning*. Ønsker man at tale om det der er tilbage når man har fjernet *ledsætningerne*, kan man anvende udtrykket *helsætningsrest*.

Eks. Hvis du ringer i morgen, fortæller jeg dig hvad han har sagt

Hele udtrykket er en *helsætning*. Hvis du ringer i morgen og hvad han har sagt er *ledsætninger*. Fortæller jeg dig er *helsætningsrest* eller *hovedsætning*.

En næsten ufejlbarlig måde at kende forskel på *ledsætninger* og *helsætninger* (og *helsætningsrester*) er at indsætte det nægtende ord 'ikke' i sætningen. Hvis ikke kommer før verballedet, er sætningen en *ledsætning*, hvis ikke kommer efter verballedet er det en *helsætning*. Hvis vi sætter ikke ind i eksemplet ovenfor, får vi følgende lidt akavede udtryk:

Eks. Hvis du *ikke* ringer i morgen, fortæller jeg *ikke* hvad han *ikke* har sagt

Ledsætninger kan opdeles i *nominale* og *adverbielle* *ledsætninger*. En *nominal* *ledsætning* er en *ledsætning* der fungerer som *nominalt led* (subjekt, objekt, prædikat, styrelse el. en del deraf) i den overordnede sætning. *Adverbielle* *ledsætninger* fungerer som *adverbialer* i den overordnede sætning.

Eks. Han sagde at han havde læst sine lektier. (nominal, objekt)
At det forholder sig sådan, er jo indlysende (nominal, subjekt)
Ingen kan lide en der snyder. (nominal, del af objektet en der snyder)

Da han kom hjem, var alle gæsterne gået. (adverbiel, tidsadverbium)
Jeg gør det kun hvis du betaler (adverbiel, betingelsessætning)

Undertiden kan det være hensigtsmæssigt, især i forbindelse med sætningsanalyse på tysk og latin og i forbindelse med oversættelse, at dele *ledsætninger* op i en række forskellige typer, som de fremgår af nedenstående skema:

<u>Ledsætningstyper</u>	<u>Eksempler/markører</u>
GENSTANDSSÆTNING	Tyven sagde (at) han slet ikke havde været i huset

RELATIVSÆTNING	Det er en fordom (som) jeg er stolt af (se også relativsætninger)
SPØRGENDE	Jeg spurgte Søren hvor han havde været
BETINGELSESSÆTNING	Hvis du ikke udfører arbejdet, får du ikke din løn
INDRØMMELSESSÆTNING	Selv om prisen var steget, købte jeg den alligevel
FØLGESÆTNING	Han drak sig så fuld (så at) han faldt ned af stolen
HENSIGTSSÆTNING	Hun har kun gjort det for at alle skal blive imponerede
TIDSSÆTNING	Når mor kommer hjem, fortæller jeg hende det hele.
SAMMENLIGNEDE SÆTNING	I bør opføre jer således som I er blevet opdraget til
ÅRSAGSSÆTNING	Han har kun gjort det fordi hun er rig

Sætningsskema Der findes på dette websted en særdeles kort gennemgang af hovedprincipperne for Diderichsens sætningsskema under overskriften **Grammatik 2 sætningsskemaer**

T

Tillægs måde (participium) se **participium**

Tillægsord (adjektiv) se **ordklasser** og **adjektiv**

Transitiv: Funktionsmæssigt kan verberne deles op i 3 grupper: **Transitive, intransitive og kopulative:**

Transitive verber er verber der har, eller kunne have, et objekt (genstandsled)

Hunden *spiser* maden

Intransitive verber kan ikke tage objekt

Den *drømmer*

Kopulative verber konstrueres med subjektsprædikat (omsagnsled). De sætter lighedstegn mellem subjektet (grundledet) og subjektsprædikatet.

Hunden *er* en labrador

Det er ikke altid helt let at afgøre om et verbum er af den ene eller den anden slags. Fx kan en lang række intransitive verber konstrueres med objekter der ligger tæt på verbets betydningsmæssige indhold ('jeg drømte *en drøm*', 'jeg tænkte *en tanke*'). Men en analyse af sætningen vil i det konkrete tilfælde afgøre om verbet er at betragte som det ene eller det anden.

U

Udsagnsled (verballed) se [syntaks](#)

Udsagnsord (verbum) se [ordklasser](#)

Underordning (hypotakse) se [konjunktion](#)

V

Verballed (udsagnsled) se [syntaks](#)

X

Y

Z

Æ

Ø

Å

Årsagssætning (causalsætning) se [sætning](#)

Slut